

5. Державні будівельні норми України "Правила визначення вартості будівництва", затверджені наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 27 серпня 2000 р., № 174.

6. П(С)БО – 16 "Витрати", затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р., № 318.

7. П(С)БО – 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва", затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 25 лютого 2000 р., № 39.

УДК 368 *Аспір. О.І. Фарат – Львівська державна фінансова академія*

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВИПЛАТ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ЗГІДНО З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Досліджено шляхи вдосконалення системи захисту прав споживачів послуг зі страхування життя в Україні за допомогою створення фонду гарантування страхових виплат. Висвітлено європейські стандарти діяльності системи гарантування страхових виплат та можливості їх застосування в Україні.

Ключові слова: страхування, страхування життя.

Post-graduate O.I. Farat – L'viv state financial academy

The premises of the creation of an effective Life Insurance Guarantee Scheme in Ukraine according to European standard

It has been explored the ways of improving for protection schemes of consumer's rights, service of life insurance in Ukraine by the creation of Insurance Guarantee Fund. Also it has been lightened European standards of activity Life Insurance Guarantee Scheme and the chances of their using in Ukraine.

Keywords: state regulation of insurance activities, insurance, life insurance.

Постановка проблеми. До проблем, які стримують розвиток ринку страхування життя в Україні, разом з низькою фінансовою культурою населення та недостатнім рівнем кваліфікації працівників страхових компаній необхідно віднести низький рівень захисту прав споживачів страхових послуг, що по своєму породжує недовіру населення до страхових компаній. Так, результати соціологічного дослідження, проведеного Центром соціальних експертиз при Інституті соціології НАН України, за рівнем довіри респондентів до страхових компаній, згідно з даними за 2006 рік показують, що довіряє страховим компаніям лише 9 % опитаних респондентів [1].

Для того, щоб покращити ситуацію, яка склалась на страховому ринку, необхідно вжити заходів для підвищення рівня захисту прав споживачів страхових послуг. До таких заходів належать створення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування, запровадження інституту страхового Омбусмана для вдосконалення процедури вирішення суперечок у страховому секторі та схвалення "Концепції захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні".

Особливо актуальним є питання створення фонду гарантування страхових виплат у сфері страхування життя, оскільки укладаючи зі страховою компанією договір довготермінового нагромаджувального страхування життя, клієнт робить інвестиції на 10, 20 чи більше років. Враховуючи те, що в

Україні діє Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – клієнтів банків, а зараз створено ще й систему гарантування вкладів для клієнтів кредитних спілок, відсутність фонду гарантування страхових виплат робить компанії зі страхування життя неконкурентоспроможними на ринку залучення внесків від фізичних осіб. Водночас, Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 р., що схвалено розпорядженням КМУ від 23 серпня 2005 р. N 369-р, також визначає необхідність створення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя для підвищення захисту інтересів споживачів страхових послуг [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад страхової діяльності зробили такі вчені України, як Т.М. Артюх, В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, О.О. Гаманкова, А.Д. Заруба, С.С. Осадець, Я.П. Шумелда та ін. Водночас, досліджували державне регулювання страхової діяльності й О.Й. Жабинець, А.Л. Самойловський, В.М. Фурман. Дослідження зарубіжної та вітчизняної практики страхування життя висвітлені у працях О.М. Залєтова. Однак питання створення та діяльності системи гарантування страхових виплат власникам полісів страхування життя хоча й постає у працях вітчизняних науковців, проте в теоретичному й методологічному плані досліджене недостатньо.

Метою цієї статті є дослідити зарубіжну практику та європейські стандарти діяльності системи гарантування страхових виплат власникам полісів страхування життя та окреслити заходи, які необхідно вжити для впровадження такої системи гарантування в Україні.

Результати дослідження. Чинне українське законодавство не передбачає участі компаній зі страхування життя у фонді гарантування страхових виплат. Проте наявність системи гарантування страхових виплат передбачає Директива 2001/17/ЄС від 19 березня 2001 р. про реорганізацію та банкрутство страхової компанії.

У лютому 2002 р. Європейська Комісія створила робочу групу для дослідження питань діяльності систем гарантування виплат власникам страхових полісів у випадку ліквідації страхової компанії. На той час лише у кількох Країнах-членах Союзу діяли такі системи гарантування страхових виплат. Ціллю діяльності робочої групи є розроблення єдиних стандартів для створення та діяльності страхових систем гарантування у Країнах-членах Союзу. Відсутність стандартів Союзу у цій сфері могло б призвести до виникнення проблем, пов'язаних із захистом власників страхових полісів у випадку ліквідації страхової компанії. У банківській сфері та секторі цінних паперів директиви щодо систем гарантування були прийняті у 1994 і 1997 роках відповідно до (Директиви 94/19/ЄС і 97/9/ЄС).

Напрацюваннями Комісії, які висвітлено у робочих документах, користуються Країни-члени з метою створення або реформування системи гарантування для власників страхових полісів. Розроблені стандарти охоплюють питання обов'язковості створення страхової системи гарантування у країні; діяльності системи гарантування щодо клієнтів страхових компаній, які займаються страхуванням життя та іншими видами страхування; визначення

цілей системи гарантування та покриття, яке надає система гарантування; вимог до процедури відновлення страхового портфеля; співпраці між системами гарантування Країн-членів; управління системою гарантування; конфіденційності інформації та роботи з громадськістю. А також на останній зустрічі групи експертів комісії 12.12.2005 р. обговорювалися питання повноваження системи гарантування виключити страхову компанію із членства у такій системі; термінів проведення виплат; виключення із покриття, яке надає система гарантування; включення малих підприємств у систему гарантування і охоплення відділень третіх країн. До обговорення питань, які розглядалися залучалися Країни-члени ЄС, зокрема, надійшли коментарі від щонайменше 12 Країн-членів [3].

Насамперед, варто відзначити, що згідно з розробленими стандартами, кожна Країна-член Союзу повинна гарантувати, що ніяка страхова компанія не отримає дозвіл на проведення страхової діяльності або не зможе продовжувати страхову діяльність, на її території, якщо вона не належить до системи гарантування страхових виплат. А також кожна Країна-член повинна гарантувати, що на її території діє одна або кілька систем гарантування, які відповідають визначеним вимогам [4].

Тобто участь у системі гарантування є обов'язковою для всіх страхових компаній, які отримали ліцензію на здійснення страхової діяльності на території Країни-члена. На мою думку, впровадження такої норми в Українське законодавство є актуальним, враховуючи велику кількість страхових компаній, які на сьогодні працюють в Україні, та недоліки у системі контролю платоспроможності страхових компаній.

Аналізуючи досвід впровадження європейської практики у діяльність страхових систем гарантування, звернемося до Німецького Гарантійного фонду страховиків життя. Участь у ньому є обов'язковою для всіх компаній зі страхування життя, які зареєстровані згідно з німецьким законодавством та підлягають нагляду та регулюванню з боку держави. Винятками є погребальні каси та пенсійні фонди, хоча останні можуть брати участь у Гарантійному фонді добровільно.

Гарантійний фонд страховиків життя почав свою діяльність з травня 2006 р. та діє виключно для захисту інтересів клієнтів страхових компаній зі страхування життя. Цікаво, що Гарантійний фонд у Німеччині створено на базі органу Гарант страховиків життя – АГ, який є механізмом, заснованим німецькими страховиками життя для захисту інтересів власників страхових полісів. Акціонерами Гаранту страховиків життя – АГ є компанії страхування життя, які згідно з німецьким законодавством підлягають фінансовому нагляду і регулюванню, та члени Асоціації німецьких страховиків. У 2002 р. ці акціонери заснували Гарант страховиків життя – АГ як добровільну резервну компанію. Гарант страховиків життя – АГ приймає поліси неплатоспроможної компанії, реорганізовує її інвестиційний портфель, керує страховими портфелями і передає їх частково або повністю в інші компанії.

У 2003 р. в управління компанії було передано страховий портфель Mannheimer Lebensversicherung AG. Жодні умови страхування для власників

полісів Mannheimer Lebensversicherung AG не змінилися – гарантується розмір пенсійних виплат та дотримання терміну полісів, а також дохід згідно з розміщеними внесками. Усі виплати, які передбачаються згідно з полісами страхування, здійснювалися у повному розмірі [5].

Такий позитивний досвід роботи гарантійного фонду страховиків життя, заснованого страховими компаніями на добровільних засадах, може послужити хорошим прикладом для України в умовах відсутності законодавства, яке б регулювало створення та діяльність у країні обов'язкової системи гарантування виплат за договорами страхування життя. Водночас, заснований на добровільних засадах гарантійний фонд страховиків життя може прийняти на себе, в майбутньому, обов'язки гарантійного фонду страхових виплат з обов'язковим членством страхових компаній у ньому.

Ще одна норма, яку передбачають стандарти ЄС, стосується диференціації покриття для страхування життя та інших видів страхування. Вона передбачає, що у випадку, коли система гарантування діє одночасно для захисту інтересів клієнтів зі страхування життя та інших видів страхування, відповідні активи системи повинні розділятися як в управлінні, так і в обліку, щоб гарантувати, що інтереси клієнтів не порушуються перехресним субсидіюванням.

На відміну від Німецького Гарантійного фонду страховиків життя, який засновано винятково для захисту прав клієнтів компаній зі страхування життя, інша організаційна схема системи гарантування страхових виплат в Англії, яка називається Система гарантування фінансових послуг (FSCS). Згідно із законодавством FSCS є незалежним органом, створеним відповідно до Закону Про фінансові послуги та ринки від 2000 р.. Вона стала єдиною системою гарантування з 1 грудня 2001 р., замінивши інші системи гарантування. FSCS є гарантійним фондом компаній з надання фінансових послуг, які регулюються Органом нагляду за фінансовими послугами: банківський сектор, страхування, страхове посередництво (діюче станом на або після 14.01.2005 р.), інвестиційний бізнес й іпотечне посередництво (діюче станом на або після 31.10.2004 р.). Для виконання поставлених цілей FSCS розділений на підсхеми:

- система гарантування депозитів;
- страхова система гарантування;
- система гарантування у страховому посередництві;
- система гарантування інвестиційних компаній;
- система гарантування в іпотечному посередництві [6].

У кожній Підсхемі діє одна або більше груп. Компанії розподіляються у групи відповідно до отриманих ліцензій на надання фінансових послуг, тобто згідно з видом діяльності, яку вони проводять. Компанія може відноситись одразу до кількох груп та Підсхем, відповідно до послуг, які вона надає [7].

Кожна з форм організації системи гарантування страхових виплат має свої переваги та недоліки. Створення єдиної системи гарантування фінансових послуг, яка захищатиме права споживачів всіх фінансових послуг знижує адміністративні витрати на управління такою системою. Але така система гарантування потребує складної організаційної структури. Крім цього, на відміну від Великобританії, в Україні немає єдиного наглядового органу, який здійснював би державне регулювання всіх видів фінансових послуг. Ці функ-

ції розподілені між Нацбанком, Держфінпослуг та Державною Комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Найоптимальнішим варіантом є створення в Україні окремої системи гарантування виплат власникам полісів страхування життя. Така форма організації вимагала б найменше бюрократичних процедур у процесі її заснування, не вимагала б великої кількості персоналу, була б досить мобільною у роботі, найкраще могла б відповідати вимогам як компаній зі страхування життя, так і їх клієнтів. На початковому етапі можливе заснування системи гарантування виплат власникам полісів страхування життя з добровільною участю у ній страхових компаній. Водночас, саме компанії, які надають послуги зі страхування життя, на сьогодні найбільш зацікавлені та готові до створення системи гарантування страхових виплат. Адже у страхуванні життя проблема відсутності системи гарантування страхових виплат найбільше стримує розвиток ринку. Для страховиків, які займаються іншими видами страхування, вирішення цього питання не є таким актуальним.

Головними завданнями системи гарантування згідно з європейськими стандартами, є:

- забезпечити покриття для здійснення виплат клієнтам страхової компанії, яка визнана неплатоспроможною;
- забезпечити передачу всього або частини страхового портфелю такої компанії.

Система гарантування повинна забезпечити покриття для клієнтів страхових компаній при настанні однієї з таких подій: наглядовий орган прийшов до висновку, що на цей час страхова компанія, враховуючи її фінансовий стан, не у змозі виконувати свої зобов'язання щодо страхових виплат і не має найближчим часом перспективи вирішити цю проблему або судом, або іншим уповноваженим органом винесено рішення, враховуючи фінансовий стан страхової компанії, яке має призупиняючу дію щодо подання вимог про виплату клієнтами такої страхової компанії або наглядовий орган прийшов до висновку, що страхова компанія не у змозі протягом певного часу вжити заходи, визначені у плані оздоровлення компанії, або виконати фінансові показники, передбачені Статтею 37 Директиви 2002/83/ЄС і Статтею 20 Директиви 73/239/ЄС.

Страхові компанії, які беруть участь у системі гарантування мають певні обов'язки. Одним з таких обов'язків є сплата внесків до системи гарантування. Так, згідно з німецьким законодавством Гарантійний фонд фінансують щорічними внесками члени фонду. Внески страхових компаній використовуються для покриття недостачі згідно з договорами страхування, а також на адміністративні витрати та інші витрати на діяльність фонду. Такі внески становлять 0,2 % технічних резервів Німецьких страховиків життя (розмір внесків у 2006 р. становив 123 мільйони євро), поки розмір нагромадженого капіталу не становитиме 1 % технічних резервів (цей розмір становить у 2006 р. близько 615 мільйонів євро).

У випадку, якщо Гарантійному фонду доведеться реорганізувати страховий портфель компанії зі страхування життя, яка стала банкрутом, можуть збиратися додаткові спеціальні внески. Але загальний річний внесок страхової компанії не може перевищувати 1 % її технічних резервів. Крім цього для

розрахунку розміру щорічних внесків враховують вид і об'єм гарантованих послуг, які надає страхова компанія, а також розмір та бізнес-структура страхової компанії. Розмір внеску враховує також фінансовий стан та категорію ризику страхової компанії. Для управління переданими договорами страхування нагромаджені кошти відповідно інвестуються.

Страхові компанії – члени Гарантійного фонду – зобов'язані на вимогу гарантійного фонду видавати довідки та надавати інформацію, яку він потребує для виконання своїх обов'язків. У випадку, якщо страхову компанію визнано неплатоспроможною, вона повинна надати Гарантійному фонду всі необхідні документи та інформацію для того, щоб Гарантійний фонд міг підготувати передачу страхових полісів [8].

Стандарти ЄС передбачають процедуру виключення страхової компанії із системи гарантування, якщо вона не виконує своїх зобов'язань члена системи гарантування.

Водночас стандарти ЄС передбачають вимоги щодо розкриття інформації про діяльність системи гарантування для громадськості. Кожна країна-член Союзу повинна гарантувати, що її система гарантування дотримується розумного управління, забезпечує адекватне фінансування та діє прозоро.

Система гарантування повинна розкривати наступну інформацію:

- закони, інструкції, правила і загальні розпорядження, прийняті у Країні-члені Союзу, де вона заснована;
- загальні критерії та методології, які використовуються для оцінки страхових виплат;
- загальні правила щодо передачі портфеля.

Також країни-члени повинні гарантувати, що кожна страхова компанія вживає необхідних заходів, щоб донести до власника страхового поліса (до моменту укладання такого поліса та протягом періоду його дії) інформацію про систему гарантування, яка покриває страхове зобов'язання згідно з полісом. Власнику страхового поліса також повідомляють умови діяльності системи гарантування, враховуючи інформацію про відсоток від виплат, який є під покриттям системи гарантування, та правила передачі страхового портфеля. Ця інформація повинна викладатися у доступній формі, у письмовому вигляді, на офіційній мові Країни-члена зобов'язання – згідно із законодавством країни.

Німецький Гарантійний фонд страховиків життя становить щорічний звіт. Гарантійний фонд зобов'язаний після закінчення фінансового року опублікувати річний баланс, а також звернутися до незалежного аудитора або аудиторської компанії для перевірки інформації про діяльність Гарантійного фонду, яка подається у звіті. Звіт про діяльність Гарантійного фонду повинен містити відомості про фінансові показники, зокрема, розмір активів, розмір коштів на здійснення виплат, сума внесків, а також витрати на управління.

Працівники Гарантійного фонду або особи, які мають доступ до конфіденційної інформації, не мають права розголошувати комерційну таємницю. У таких випадках вони несуть відповідальність згідно з законодавством. Факти розголошення конфіденційної інформації передаються на розгляд федеральної влади.

Якщо звернутися до нового Проекту ЗУ "Про страхування", він визначає, що з метою додаткового забезпечення страхових зобов'язань страховики можуть на підставі договору створити Фонд страхових гарантій, який є юридичною особою. Державна реєстрація Фонду здійснюється у порядку, передбаченому для державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Виконавчий орган Фонду у десятиденний строк з дня реєстрації повідомляє про це Уповноважений орган. Джерелами утворення Фонду страхових гарантій є добровільні відрахування від страхових (перестрахових) платежів, а також доходи від розміщення цих коштів. Розмір відрахувань до Фонду страхових гарантій і порядок використання коштів цього Фонду встановлюються страховиками, які беруть у ньому участь [9].

Отже, Проект ЗУ "Про страхування" просто декларує можливість страхових компаній самостійно створити фонд гарантування страхових виплат на добровільній основі. Водночас, не встановлено жодних вимог щодо розміру покриття для власників страхових полісів. Для того, щоб створити ефективну систему гарантування страхових виплат, яка відповідає європейським стандартам, необхідно розробити законодавство, яке регулюватиме діяльність такої системи гарантування. Законодавство має передбачати обов'язкову участь страхових компаній у системі гарантування страхових виплат, вимоги щодо розміру покриття для власників страхових полісів, затверджений метод розрахунку розмірів щорічних внесків страхових компаній та розмір максимального внеску, звітність системи гарантування, організаційна структура, процедура розгляду заяв про виплату від клієнтів неплатоспроможних страхових компаній.

Висновки. Підводячи підсумки, варто відзначити, що створення в Україні фонду гарантування виплат за договорами страхування життя підвищить рівень захисту прав споживачів страхових послуг, а також довіру клієнтів до компаній зі страхування життя та сприятиме активному розвитку ринку страхування життя. Для ефективної діяльності системи гарантування виплат зі страхування життя необхідно, насамперед, розробити законодавство, яке регулюватиме правовідносини між системою гарантування, страховими компаніями та їх клієнтами. При розробці такої законодавчої бази необхідно дотримуватися європейських стандартів, використовувати міжнародний досвід та досвід роботи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – клієнтів банку, який діє в Україні. Враховуючи велику кількість страхових компаній, які на сьогодні працюють в Україні, та недоліки у системі контролю платоспроможності страхових компаній, необхідно законодавчо встановити обов'язкову участь компаній зі страхування життя у системі гарантування страхових виплат. На етапі розроблення та впровадження у дію законодавства, яке регулювало б діяльність системи гарантування страхових виплат компаніям зі страхування життя, доцільно створити фонд гарантування виплат зі страхування життя на добровільних засадах.

Література

1. Рейтинг страховых компаний// www.ins-club.com – Страховий Клуб.

2. "Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 р." схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2005 р., № 369-р// www.rada.gov.ua – офіційний сайт Верховної Ради України.

3. www.europa.eu.int – офіційний сайт Європейської Комісії.

4. Working paper on Insurance Guarantee Schemes// www.europa.eu.int – офіційний сайт Європейської Комісії.

5. www.protektor-ag.de – офіційний сайт Німецького Гарантійного фонду страховиків життя.

6. www.fscs.org.uk – офіційний сайт Системи гарантування фінансових послуг Великобританії.

7. Financial Services and Markets Act 2000// www.fsa.gov.uk – офіційний сайт Органу нагляду за фінансовими послугами Великобританії.

8. Gesetz über die Beaufsichtigung der Versicherungsunternehmen// www.bafin.de – офіційний сайт Державного органу нагляду за фінансовими послугами Німеччини.

9. Проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування"// www.dfr.gov.ua – офіційний сайт Держфінпослуг.

УДК 368 *Ст. викл. О.М. Шевчук – Львівська державна фінансова академія*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто необхідність соціально-економічного розвитку підприємництва як важливого компонента ринкової економіки, а також правові засади можливості інтеграції підприємств в Україні.

Senior teacher O.M. Shevchuk – L'viv state financial academy

Features of development of enterprise are in Ukraine

The necessity of socio-economic development of enterprise is considered as an important component of market economy. Legal principles of possibility of integration of enterprises are considered in Ukraine.

Важливе значення підприємницького сектора в економіці України полягає у тому, що ефективність його функціонування забезпечує її економічний та соціальний розвиток. Зупинимось на визначенні цієї економічної категорії. Отже, підприємництво – це "ініціативна ефективна діяльність, учасників (суб'єктів підприємницької діяльності), що спрямована на досягнення високих результатів ефективності і прибутковості власних підприємницьких структур, утримання стабільності на ринку, підвищення іміджу. Супроводжується високим професійним рівнем підготовки залучених до підприємництва кадрів, умінням раціонального використання ресурсів і пошуком та залученням внутрішніх та зовнішніх резервів зростання прибутковості підприємства завдяки впровадженню новітніх технологій, фінансово-економічних програм, оптимальних управлінських рішень" [1].

Проте існує досить багато тлумачень, які стосуються визначення та суті підприємництва і підприємницької діяльності у зв'язку із розвитком економіки і зміною соціально-економічних потреб суспільства. Автори, пояснюючи цю економічну категорію, переважно додають у своїх оцінках даного поняття, серед іншого, також: "підвищену ймовірність економічного ризику..."; "процес пошуку найкращого способу поєднання трьох основних факторів виробництва..."; створення нової якості того чи іншого блага; запровадження нового методу виробництва, або нового комерційного використання нового